

SALGIN HASTALIK ESNASINDA İNSANİ GÜVENLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

RETHINKING HUMAN SECURITY DURING PANDEMIC

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan DUMAN¹

ÖZ

COVID-19 küresel salgını, içinde yaşadığımız dünyayı sorgulamayı ve salgın sonrası dünya üzerine düşünmeyi gerekli kılmıştır. Sokağa çıkma kısıtlamaları, ekonomik zorluklar, artan işsizlik, maske vb. koruyucu ekipman tedarikinde yaşanan sıkıntılar gibi sorunlar, devletlerin bu küresel salgına ne kadar hazırlıksız yakalandığını ortaya koymuştur. Sağlık sorunu olarak başlayan salgın giderek bir küresel problem haline gelmiş ve güvenliği ilgilendiren bir soruna dönüşmüştür. Güvenlik kavramının tarih boyunca geçirdiği değişim sonucunda ortaya çıkmış insani güvenlik olgusu, bu salgın ile birlikte bir kez daha gündeme gelmiştir. Bu kapsamda bu çalışma, güvenlik olgusunun geçirdiği değişim ve insani güvenlik kavramının ortaya çıkışını açıkladıktan sonra COVID-19 salgın hastalığı örneği ile insani güvenlik kavramının gereken önemi görüp görmediği sorusuna odaklanacaktır. Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen güvenlik olgusu içerisinde yer alan ancak yeterli önemin verilmediği insani güvenlik kavramı salgın hastalık tecrübesi sonrasında oluşacak dünya düzeninde ön plana çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Güvenlik, İnsani Güvenlik.

JEL Sınıflandırma Kodları: F52, F50, Y90.

ABSTRACT

COVID-19 pandemic made it necessary to question the world we live in and think about the post-pandemic order. Curfew restrictions, economic difficulties, increased unemployment, problems such as the supply difficulties of protective gear like masks etc. have revealed how unprepared States are caught in this global pandemic. COVID-19 that started as a health problem gradually became a global problem and turned into a problem that concerns security. The notion of human security, which emerged as a result of the change in the concept of security, once again has come to the agenda of international politics with this pandemic. In this context, after explaining the change that the security phenomenon has undergone and the emergence of the concept of human security, this study focus on the issue of whether the concept of human security has been given the sufficient importance or not within the example of the COVID-19 epidemic. The concept of human security, which occurred in the post-Cold War period but is not given sufficient importance, will come to the fore in the world that will occur after the epidemic experience.

Keywords: COVID-19, Security, Human Security.

JEL Classification Codes: F52, F50, Y90.

¹ İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, g.duman@gmail.com

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

Throughout history, events such as wars and social uprisings impacted not only the states and societies that they have been originated but also the international spectrum. As a result of struggles amongst states, which are the main actors in the international system, changes have occurred, and new trends and movements have emerged. During these events, the states did not only adjust their position in the international system but also against each other. The radical change in the international relations literature, which generally focuses on struggle and relations between states, began after the Cold War. With accepting the Cold War as the final ideological struggle between states, the international relations literature started expanding its spectrum by including individuals, communities, non-governmental organizations and multinational companies in the level of analysis. Accordingly, changes started to happen on understanding fundamental concepts such as security which is focal point of this article. This article focuses on the concept of human security, which has come to the spectrum during the post-Cold War. In this context, firstly, the changes in the concept of security will be explained, and then emergence of the concept of human security will be analyzed and the question of whether human security has been given enough importance will be emphasized.

Design/methodology/approach:

The research is based on discussions regarding the definition of the security concept. In accordance with the international relations literature, the necessity of defining security concept has been explained. Then, effects of historical events such as wars have been analyzed to determine the milestone where the shift from Realism to Liberalism, as the two of the mainstream international relations theories, has happened. Accordingly, this shift affected the discussions regarding the scope of security concept. Hence, when and how those shifts have occurred on expanding and deepening of security concept have been explained and the emergence of human security has been analyzed. Lastly, the COVID-19 pandemic has been used to answer to the question of whether the concept of human security had been provided with sufficient attention by actors in the international system.

Findings:

The necessity of defining security concept had emerged to understand what the threat might be and how to deal with it accordingly. For a long time, security was accepted as existential threats to states, which had mainly dominated the spectrum of security studies. The efforts to determine threats to security brought discussions on how to comprehend the relationship between the perception of threat and the meaning of security. The need to identify threats and the method of combating them brings to mind the question of who will fight security threats. According to the theory of Realism, which has dominated the spectrum for many years, the state, which is in a position to provide security, should determine the methods of combating threats. For Realism, the existential threat to state could only come from another state as a military threat. Hence, the state should combat this military threat with military resources. And this military threat should be accepted as a threat to national security of the said state. Hence, in this sense, the concept of security is directly related to the survival of the state. With the end of the Cold War, the military security understanding started to collapse. However, with the end of the bipolar world of the Cold War era, the threat factor changed. The need to pay attention to previously neglected problems such as nationalism and migration has started to be discussed within concept of security. The possibility of emergence of non-state and non-military threats brought a new discussion to widen traditional state-centered security threats and definition. The most important contribution on widening and expanding the concept of security was made by the Copenhagen School. The threat to the security concept can be built as a result of speech-act. So, not only the military threats but any subject could be included to perspective of threat through securitization. While traditional security approach determines threats only in military perspective, securitization brought possibility to widen the understanding of the threat concept itself. By securitization, threats to individuals such as natural disasters, migration flows, pandemics etc. could be accepted as security threats. Hence, including the threats towards individuals and groups to the concept has paved the way for emergence of new security understanding, this is to refer: human security. Human security, which is a human-centered security concept instead of the traditional state-centered understanding, expands both the concept of threat and security. It has been suggested that problems that might affect individuals' daily lives and harm their quality of life should be considered as security threats. According to the concept, human security should be accepted as a universal policy by actors and covers following seven components: economic security, food security, health security, environmental security, individual security, community security and political security.

Conclusion and Discussion:

While there have been attempts to widen and to expand the concept of security among academia, the states continued to ignore the necessity. Even though the Cold War shifted the spectrum of the international system, the actors have generally continued to act against military threats. However, situation radically changed with COVID-19 pandemic. In early days of pandemic, it was only accepted as a health issue and a threat to states or international system. Within days it spread to nearly every part of the world. Hence, imminent measures such as lockdowns, travel restrictions etc. have been implemented to reduce the spread of pandemic. However, the pandemic started to become more than a health crisis, eventually. It turns out to be a real threat to every aspect of human security. As a result of insufficient attention given to the concept of human security that emerged in the post-Cold War period, states and the international system were caught unprepared for the COVID-19 pandemic. With the COVID-19 pandemic that started in December 2019, the international system started to be questioned. It is clear that the COVID-19 pandemic, with its possible political, economic and social consequences, has the potential to be a milestone like the historical events such as World Wars or the Cold War.

1. GİRİŞ

Devletlerin temel aktör olarak kabul edildiği tarih yazımında genellikle devletler arası savaşlar, mücadeleler, toplumsal olaylar kırılma noktaları olarak adlandırılmış ve etkileri, araştırmalar ve bu araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular ile açıklanmıştır. Yakın tarihe bakıldığında, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi gibi olayların tarihin dönüm noktaları olarak kabul edildiği görülmektedir (Smil, 2012). Temel aktör olan devletlerin giriştikleri mücadeleler sonucunda devletin merkezde olduğu uluslararası sistemlerde değişimler yaşanmış ve yeni akımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tüm bu olaylar esnasında devletlerin hem sistem içerisindeki pozisyonu hem de birbirlerine karşı pozisyonunda değişimler yaşanmıştır. İttifaklar kurulmuş, dost ve düşman olma durumları değişim göstermiş, kutuplaşmalar yaşanmıştır. Yaşanan olayları ve beraberinde getirdiği değişimleri anlamak için uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki araştırmalardan yararlanılmıştır. Genellikle devletlerarası mücadele ve ilişkiye odaklanan uluslararası ilişkiler yazımında köklü değişim Soğuk Savaş sonrasında yaşanmaya başlamıştır. Hem süresinin uzunluğu hem de beraberinde getirdiği derin kutuplaşma sebebiyle Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında yaşananlar akademik çalışmaların yönünün değişmesine neden olmuştur (Akgül Açıkmeşe, 2011: 46-47). Son kırılmanın Soğuk Savaş olduğu öngörüsüyle Soğuk Savaş sonrası sistemin dinamikleri belirlenmeye başlanmış, ideolojik mücadelenin sona erdiği öngörüsüyle devletlerin ana aktör olduğu analizler yavaş yavaş bireyleri, toplulukları, sivil toplum örgütlerini, çok uluslu şirketleri de içerisine almaya başlamıştır. Bu durum ister istemez devletin merkeze konması ile yapılan kavramsal tanımlamaların da değişmesine sebep olmuştur. Bu kavramlardan biri ise bu çalışmaya konu oluşturan güvenlik olgusudur.

Aralık 2019'da başlayan COVID-19 salgını ile birlikte sistem sorgulaması bir kez daha yaşanmaya başlamıştır (Oğuzlu, 2020). Salgının ortaya çıkışı ile birlikte özellikle Sosyal Bilimler alanındaki akademik çalışmaların salgın sonrası dünya düzenine odaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Bknz: Arslan ve Karagül, 2020). Muhtemel siyasi, ekonomik ve sosyal sonuçlarıyla COVID-19 salgınının yukarıda sayılan tarihsel olaylar gibi bir kırılma noktası olma potansiyeline sahip olduğu ortadadır. Salgın hastalık devletleri etkiler hale gelmiş ve devletlerin sınırları içerisinde yaşayan bireyleri tıpkı savaşlar dönemlerinde olduğu gibi doğrudan etkilemiştir. Salgın ile birlikte küreselleşme sürecinin sonunda birbirine bağlı ve doğal olarak bağımlı olduğu düşünülen devletler kendi içlerine kapanmış, birey hareketliliği duraksamaya uğramış ve devlet aygıtının önemi ve görevleri sorgulamaya açılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde egemen hale gelen liberalizm akımının devam edip etmeyeceği da sorgulanmaya açık bir diğer konudur. Liberalizmin ön gördüğü şekilde birbirleri ile iş birliği içerisine girmesi gereken devletler, ilk etapta kendi sorunlarına ve ihtiyaçlarına odaklanmış, bir anlamda Uluslararası İlişkilerde uzun yıllar egemen yaklaşım olan realizmin önermesi olan kendi kendine yetme (*self-help*) durumuna geri dönmüştür (Goldberg ve Ollstein, 2020).

Yukarıda daha önceki tarihsel olaylarla değişime uğradığından bahsedilen güvenlik olgusu da salgın hastalık dönemi ile birlikte yeniden düşünülmesi gereken bir olgudur. Bu yeniden düşünme esnasında devletin sağlık sistemindeki rolü ile birlikte sağlık sisteminin erişilebilir olma durumu da değerlendirilmeye alınmalıdır. Ancak bu makale, devletin sağlık sistemindeki yerinin ne olduğu ya da ne olması gerektiği gibi Uluslararası İlişkiler disiplininin tek başına cevap veremeyeceği sorulara odaklanmayacaktır. Bu makale, özellikle Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde gündeme gelmiş insani güvenlik kavramına odaklanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle güvenlik kavramının yaşadığı değişim anlatılacak, ardından insani güvenlik kavramı açıklanarak insani güvenliğe yeteri kadar önem verilip verilmediği sorunsalı üzerinde durulacaktır.

2. GÜVENLİK OLGUSU VE GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİM

Güvenlik kavramı, anlamı bilindiği düşünülen ve bu nedenle de ne olduğu derinlemesine sorgulanmayan bir olgudur. İş güvenliği, sosyal güvenlik ve benzeri kavramlarda yer alan güvenlik olgusunun tam olarak neyi ifade ettiği üzerine düşünülmesi gerekmektedir. Türk Dil Kurumu'na (T.Y.) göre güvenlik "Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet" olarak tanımlanmaktadır. Sözlük anlamı ile güvenlik kavramının tanımı yukarıdaki gibi kabul edilse bile, bu tanım akademik alan yazında yeterli olmayacaktır. Daha önce konu ve içeriğe göre değişik anlamlar kazandığından bahsedilen güvenlik olgusunun Uluslararası İlişkiler alanyazımında neden tanımlanmaya ihtiyaç duyulduğu ve nasıl tanımlandığı bu çalışma için önem arz etmektedir.

Güvenlik olgusunun tanımlanma ihtiyacının ortaya konduğu ilk çalışma alan yazında önemli eserler arasına girmiş olan Arnold Wolfers'in kaleme aldığı, 1952 yılında yayınlanan *National Security as Ambiguous Symbol* isimli

çalışmadır. Wolfers (1952) yaptığı tanımlamada güvenlik olgusunu hali hazırda var olan değerlere yönelik tehditlerin olmaması ya da bu tehditlerin var olma durumuna dair korkunun bulunmaması olarak açıklamış ve bahsi geçen değerlere gelebilecek tehditlerin nasıl ortadan kaldırılacağına da açıklanması gerektiğinin altını çizmiştir. Art (1993) ise güvenlik olgusunu, endişeden veya tehlikeden uzak olma hissiyatı olarak ifade etmektedir. Buzan'a (1983) göre güvenlik olgusu bilinen ve olası tehditlere karşı ulusal değerlerin korunması amacıyla yönelik politika olarak nitelendirilebilir. Waever (1995), güvenliği varoluşsal tehdit karşısında bu tehditle mücadele için alınan acil ve istisnai önlemler sonucunda ortaya çıkan durum olarak açıklamaktadır. Ullman'a (1983: 133) göre ise güvenlik olgusu, ona yönelik tehditler sonucunda tanımlanan ve değerlendirilen bir durumdur. Yukarıda verilen tanımlamalara bakıldığında güvenlik olgusunu açıklarken ister istemez başka kavramlar kullanılmak zorunda kaldığı görülmektedir. Bu anlamda güvenliğin tek başına açıklanması mümkün gözükmemekte, olgunun açıklanması için tehlikenin, tehdidin ve riskin neye yönelik olduğunun ve bunlar ile mücadelenin nasıl yapılacağına da açıklanması gerekmektedir. Bunun sonucunda güvenlik olgusunun açıklanması zor bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. McSweeney (1999: 13) bu durumu barış ve adalet gibi kavramlardaki açıklama zorluğuna benzetmiştir. Baldwin (1997: 13) ise, güvenlik olgusunu gerektiği şekilde açıklanamamış ve kolayca karıştırılabilen bir kavram olarak tanımlamıştır.

Güvenlik olgusuna yönelik en genel tanım, temel değerlere tehdidin yokluğu şeklinde verilebilir (Baylis, Smith, ve Owens, 2008: 229). Ancak daha önceki tanımlamalarda olduğu gibi bu tanımlamada da yine değer ve tehdit gibi kavramlar göze çarpmaktadır. Yukarıda daha önce açıklanan güvenlik olgusunu tanımlamada karşılaşılan zorluğu aşmak üzere tehdit kavramının açıklanması yararlı olabilecektir. Ullman'a (1983: 133) göre tehdit, bir devletin vatandaşlarının yaşam kalitesini etkileyen, bireylerin, grupların ve hükümetlerin politika tercihlerinde değişimlere sebep olan olaydır. Walt (1991: 212-213) ise, tehdit ile mücadele yöntemine odaklanmış ve güvenlik kavramının anlaşılabilmesi için mücadele yönteminin askeri güç kullanımı içerip içermediğine bakılması gerektiğini söylemiştir. Tehditlerin belirlenmesi ve bu tehditlerle mücadele yönteminin saptanması gereksinimi akıllara güvenlik tehditleri ile kimin mücadele edeceği sorusunu getirmektedir. Devletler arası ilişkilerde uzun yıllar egemen olan realist teoriye göre güvenliği sağlamak ile görevli konumda olan devlet, bu durumun doğal bir sonucu olarak tehditlerle mücadele yöntemlerini de belirlemeli ve mücadeleyi gerçekleştirmelidir (Nye ve Lynn-Jones, 1988: 7). Walt'ın askeri güç kullanıma yönelik yaklaşımı da göz önüne alındığında askeri gücü kullanma yetkisine sahip olan aktörün devlet olduğu gerçeği ön plana çıkacaktır. Bu anlamda güvenlik olgusuna ister istemez devlet merkezli bir tanımlama yapılacak ve devletin sağlamakla görevli olduğu güvenlik olgusuna gelebilecek tehditlerle mücadele yine devlet tarafından yapılacaktır. Bu durumda güvenliğin ne olduğunu yine devletin kendisi belirleyecektir.

Soğuk Savaş'ın son yıllarına kadar etkisini sürdüren realist akıma göre temel aktör olan devletin temel güvenlik kaygısı ulusal güvenlik olacaktır. Bu anlamda güvenlik olgusu doğrudan devletin hayatta kalması ile alakalıdır (Buzan, Waever ve De Wilde, 1998: 21). Anarşinin hâkim olduğu uluslararası sistem içerisinde hayatta kalmak için kendi kendine yetmek zorunda olan devletlerin temel ihtiyacı güç maksimizasyonudur (Baylis vd., 2008: 100). Realist teoriye göre diğer devletlere güvenmemesi gereken devlet, kendi gücünü artırarak güvenliğini sağlamaya yönelecektir (Hough, 2008: 3). Bu anlamda güvenlik olgusu devletler arası ilişki sonucunda ortaya çıkan durum olarak değil; bir *meta* olarak kabul edilmektedir (McSweeney, 1999: 15). Ancak Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru başlayan ve Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan değişim devletlerin birbirleri ile artan ilişkileri sonucunda çıkar, güvenlik gibi kavramların ulusal olarak algılanmasından uluslararası olarak algılanmasını da beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte döneme hâkim olan askeri-siyasi güvenlik anlayışı çökmeye başlamıştır (Buzan, 1997: 8). Küreselleşme olarak adlandırılan süreç ile birlikte devletlerin iç meseleleri dışsallaşarak diğer devletleri de ilgilendirme, dış politikadaki sorunları ise iç siyaseti etkilemeye başlamıştır (Hough, 2008: 2). Daha önce ihmal edilmiş milliyetçilik, göç gibi sorunlara ilgi gösterilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Lynn-Jones ve Miller, 1995). Bu durumun güvenlikle ilgili çalışmalara yansması ise devletlerin anarşi içerisinde hayatta kalmak için ne yapması gerektiğine odaklanan Stratejik Çalışmalardan, tehditlerin belirlenerek mücadele edilmesini öneren Güvenlik Çalışmalarına kayma şeklinde olmuştur (Freedman, 1998: 51-52). Realist teori etkisinde ortaya çıkan yeni güvenlik çalışmaları, aslında teorinin temel savlarından çok uzaklaşmamaktadır (Aydın, 2004). Realist teori altında yer alan yapısalcı yaklaşıma göre devletlerin ana aktör olduğu uluslararası sistem içerisinde tehdit unsuru sistemin yapısından kaynaklı olarak ortaya çıkacaktır (Schweller, 1996: 90). Bir devletin ulusal güvenliğine tehdit yine başka bir devlet olacaktır. Devletler arasındaki askeri mücadeleye ve bundan kaynaklı tehditlere odaklanan Güvenlik Çalışmalarının temel perspektifi askeri mücadeleden nasıl kaçınılacağı, kaçınmak mümkün değil ise nasıl kazanılacağı olmuştur (Baldwin, 1995). *Düşmanın* göreceli olarak

belli olduğu yapısalcı yaklaşımda güvenlik olgusuna gelecek tehdit askeri bir tehdit olacak ve tehditle mücadelede kullanılabilir tek güç yine askeri güç olacaktır (Miller, 2001). Nihayetinde devletin hayatta kalması üzerine kurulu güvenlik olgusu askeri güç ile sağlanacaktır. Birey ve gruplar diğer devletlerden gelecek tehditler karşısında güvenlik durumunun sağlanmasını devletten talep edeceklerdir (Ullman, 1983: 131). Ancak Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünyasının sona ermesi ile beraber tehdit unsuru değişime uğramıştır. Devletlerin birbirleri ile mücadelelerinde savaş ihtimali azaldıkça realist yaklaşımın kabul ettiği güvenlik tehdidinin sadece askeri olarak başka bir devletten geleceği önermesi sorgulanmaya başlamıştır (Buzan, 1997: 6-7). Çok kutuplu yeni düzene geçişle birlikte devletlerin başka bir devlet için tehdit olma durumu ortadan kalkmamıştır belki ancak; devletler haricinde de güvenlik tehdidi oluşturabilecek durumlar konuşulmaya başlanmıştır. Devlet dışı tehditlerin ortaya çıkma olasılığı geleneksel devlet merkezli güvenlik kaygısından ve tanımlanmasından uzaklaşmayı beraberinde getirmiştir (Mandacı ve Özerim, 2013: 107). Soğuk Savaş sonrası yeni sistem içerisinde güvenlik olgusuna yönelik analizlerde devletler ile birlikte bireylerin ve toplumların güvenliğinin de değerlendirilmesini ön gören bir genişleme ve derinleşme sürecinin başladığından söz etmek mümkündür (Buzan ve Hensen, 2012: 223-225). Hough'a göre (2008: 9) güvenlik, insani bir durumu ifade etmektedir. Freedman'a göre (1998: 53), bireylerin yaşam kalitesine tehdit oluşturan durumların güvenlik problemi olarak etiketlenmesi mümkündür. Booth'a göre (1991) güvenlik, tehditlerin olmaması durumudur ve genellikle savaş ve savaş tehditlerinin kabul gördüğü tehditler arasında yoksulluk, eğitimsizlik vb. konular da bulunmalıdır. Bu güvenlik anlayışında devlet, bireylerin her türlü güvenliğini sağlayan bir araçtır. Ullman'ın Soğuk Savaş esnasında, 1983 yılında, yayımladığı eserinde güvenlik olgusunun askeri tehditlerin yanında, çevresel ve iktisadi konuları, salgın hastalıkları, felaketleri de kapsayacak şekilde genişletilmesine yönelik yaptığı önerme (Ullman, 1983: 133), Soğuk Savaş sonrası dönemde tartışılan konulardan biri olmuştur. Ancak geleneksel güvenlik anlayışı savunucuları, bu tartışmaları güvenlik olgusunun önemini azaltan tartışmalar olarak değerlendirmişlerdir. Güvenlik olgusunun askeri gücün varlığı ve mücadelenin yine askeri güç ile yapılacağı tehditlerle sınırlı kalmasını savunan Walt'a göre (1991: 212-213), güvenlik çalışmalarını ekonomik, çevre vb. alanlara kaydırmak asıl güvenlik tehditlerine yönelik çözüm arayışlarına zarar verecektir. Geleneksel güvenlik olgusu savunucularına göre Soğuk Savaş sonrasında yapılması gereken güvenlik olgusunun anlamının genişletilmesi değil, aksine güvenlik çalışmalarının gerçek temellerine geri dönülmesidir (Chipman, 1992).

Güvenlik olgusunun yeniden ele alınması ve kapsamının genişletilmesine yönelik tartışmalarda en önemli katkı Kopenhag Okulu olarak adlandırılan grup tarafından yapılmıştır. Kopenhag Okulu, devlet merkezli geleneksel güvenlik algısına, yani bir devlet için varoluşsal tehdidin ancak askeri güç kullanarak başka bir devletten geleceğine, tepki olarak ortaya çıkmıştır (Akgül Açıkmeşe, 2011: 46). Buzan'a göre (1997: 11) Soğuk Savaş sonrası dönemdeki analizlerde devlet hala merkezi bir konumdadır; ancak daha önce olduğu gibi tehdidin tek kaynağı olarak görülemeyecektir. Kopenhag Okulu'na göre geleneksel güvenlik yaklaşımı ile uluslararası sistemin işleyişini ve dinamiklerini açıklamak ve güvenliğin bu sistem içerisindeki pozisyonunu anlamak mümkün değildir (Buzan vd., 1998: 31). Buzan ve Waever öncülüğünde gelişme gösteren Kopenhag Okulu'na göre güvenlik olgusuna yönelen tehdit, söylemsel olarak ortaya çıkabilmektedir. Böylelikle askeri olmayan sorunların güvenlik olgusu içerisinde değerlendirilmesi mümkün olabilecektir (Hough, 2008: 9; Buzan, 1997: 13). Bu yaklaşıma göre; ortaya çıkan sorunun önlem almakla görevli aktörler tarafından, acil önlem alınması gereken bir tehdit olarak tanımlanması halinde o sorun güvenlik tehdidi haline gelebilecektir (Buzan vd., 1998: 23-24). Önlem alması gereken aktör ise yalnızca devlet olacaktır. Siyasetin normal gündemi içerisinde yer almayan herhangi bir sorun güvenikleştirme ile birlikte önce siyasetin gündemine girebilir, daha sonra ise güvenlik olgusu içerisinde mücadele edilecek bir güvenlik tehdidine dönüşebilir. Siyaset dışı olan sorunun siyaset gündemine taşınmasıyla, bu sorunla mücadele için kamu politikası geliştirilmesi ve kamu kaynaklarının kullanılması durumu ortaya çıkacaktır. Bu anlamda güvenikleştirme için, aşırı siyasallaştırma demek mümkündür (Buzan vd., 1998: 23). Booth'a (1997: 111) göre sorun, güvenikleştirme yoluyla siyaset gündemine alındığı anda önem kazanmaya başlar ve mücadele zorunluluğu ortaya çıkar. Sorunların söylemsel olarak güvenlik olgusu içerisine alınmasıyla, yani tehdit olmayan durumların güvenikleştirme yoluyla güvenlik tehdidi olarak kabul edilmesiyle, güvenlik olgusunun anlamı ve kapsamı genişlemeye müsait hale gelmiştir. Siyasi aktörler tarafından güvenikleştirme yoluyla güvenlik sorunu algısının oluşturulması, aktörlere normal zamanda kullanamadıkları güç ve yetkileri acil durum algısı sebebiyle kullanma şansı verir (Waever, 1995; Waever, 2008: 99-112; Buzan vd., 1998: 24; Buzan, 1997: 14). Bir anlamda güvenikleştirme sonunda acil durum algısıyla kullanıma sokulan güç ve yetkiler, normal siyasi sürecin askıya alınması anlamına gelmektedir (Williams, 2003: 518).

Sorunun söylemsel olarak güvenlik tehdidi olarak kabul edilmesi tek başına o sorunun güvenleştirilmesi durumunu doğurmayacaktır. Güvenleştirici eylem olarak söylem kullanılsa bile, bu söylemin hedef kitle, bir diğer deyişle siyasi aktörlerin söylemlerinde genelde halk, tarafından kabul edilmesi gerekecektir (Buzan vd., 1998: 25-26). Yani söylem tek başına yeterli olmayacak, aktörler tarafından sorunu güvenlik tehdidi olarak nitelendiren bu söylemin hedef kitle tarafından da kabulü gerekecektir. Güvenleştirme yoluyla varoluşsal tehdit olarak ortaya konan durumun hedef alınan kitle tarafından kabul edilmesi sürecin olmazsa olmazıdır (Buzan vd., 1998: 27). Ancak güvenleştirme yaklaşımına göre söylemde güvenlik tehdidi olarak nitelendirilmeyen herhangi bir durumun ise tehdit olarak kabul edilmesi mümkün değildir (Williams, 2003: 526). Hedef kitlenin hali hazırda bir durumu tehdit olarak görüyor olması durumunda ise güvenleştirici eylem olan söylem, siyasi aktörler tarafından gerçekleştirilmediği için güvenlik tehdidi olarak algılanması mümkün değildir. Huysmans (1998), Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu güvenleştirme yaklaşımı ile güvenlik olgusunu askeri odaklı geleneksel yaklaşımdan kurtarmaya çalıştığını belirtmiştir. Geleneksel yaklaşımda güvenlik tehditlerini belirlemek, durumun sadece askeri bir sorun olup olmamasına bakıldığı için kolaydır (Buzan vd., 1998: 1; Buzan, 1997: 6). Geleneksel güvenlik anlayışını destekleyenlere göre askeri olmayan tehditler, güvenleştirme yoluyla güvenlik tehdidi haline getirilebilir, ancak bu tehditlerle mücadelede yine askeri güç kullanılmalıdır (Hough, 2008: 17). Kopenhag Okulu askeri tehditleri kabul ederek, bu tehditlere ek olarak söylemsel olarak inşa edilen güvenlik tehditlerinin de varlığının altını çizmekte ancak her konunun söylemsel inşa sonucunda bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmemesi gerektiğini de belirtmektedir (Akgül Açıkmeşe, 2011: 66). Okulun yaklaşıma göre güvenleştirme yoluyla ortaya konan tehditlerle mücadele hem geleneksel askeri yaklaşımla hem de askeri olmayan araçlarla yapılabilecektir (Buzan vd., 1998: 30).

Soğuk Savaş sonrası dinamikleri açıklamak ve güvenliğin yerini belirlemek için güvenlik olgusuna dair başlatılan tartışma, beraberinde askeri olmayan tehditlerin de güvenlik tehdidi olarak algılanması durumunu getirmiştir. Devletlere ek olarak bireyleri ve grupları da güvenlik tehdidine hedef olabilecek nesnelere olarak konumlandırılan yeni güvenlik yaklaşımı, yukarıda daha önce açıklandığı üzere güvenlik olgusunun anlamında değişmeye sebep olmuştur. Soğuk Savaş'ın son yıllarında başlayan ve Soğuk Savaş sonrası dönemde iyice gündeme yerleşen güvenlik yaklaşımına yönelik tartışmalar sırasında bu çalışmaya konu teşkil eden insani güvenlik yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimlerin ilerlemesinin temelinde yatan düşünsel tartışmaların neticesinde, insanı merkeze koyan insani güvenlik kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Güvenlik çalışmalarında tehdit olgusu içerisine salgın hastalıkların da alınması şeklinde daha önce ortaya konan önerme COVID-19 pandemisi ile gerçeğe dönüşmüştür. Bu anlamda sonuç bölümüne geçmeden önce insani güvenlik kavramını açıklamak yerinde olacaktır.

3. İNSANİ GÜVENLİK

Süregelen devlet merkezli güvenlik anlayışının yerine insan merkezli bir güvenlik olgusu önerisi olan insani güvenlik yaklaşımı, bu anlamda geleneksel güvenlik çalışmalarından farklılaşmaktadır. Bu durum daha önce belirtildiği gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan gelişmeler neticesinde meydana gelen değişimlerin bir sonucudur. Devletlerin birbiri ile rekabet etmesi yerine iş birliği içine girmesini öngören liberalist teoriye göre bu sayede devletler sınırları içerisindeki bireylere odaklanabilecektir. Devletlerden kaynaklanan askeri güvenlik kaygılarının minimize olması ile birlikte insani güvenliğe gereken ilgi gösterilebilecek, askeri gücü arttırmak için kullanılan kaynaklar askeri olmayan sorun ve tehditler için harcanabilecektir.

Ullman *Redefining Security* isimli çalışmasında (1983) güvenlik tehdidi olabilecek durumları çevresel ve iktisadi konular, salgın hastalıklar, felaketler, nüfus artışına bağlı kaynak savaşları, uluslararası göç şeklinde sıralamış, Buzan (Buzan, 1983) ise tehditleri sektörler olarak kategorize etme yoluna gitmiş ve siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve askeri olarak belirlemiştir. Her iki durumda da odak noktasının tehditlerin insanları etkileyecek şekilde belirlenmiş olduğunun unutulmaması gerekecektir. Soğuk Savaş dönemi sırasında insan merkezli güvenlik tehditlerinin belirlenmesine yönelik çaba, Soğuk Savaş sonrası dönemde *insani güvenlik* ismiyle tartışılmaya başlanmıştır. King ve Murray'a göre (2002: 585), Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler, kalkınma hamleleri ile birlikte küreselleşme olarak adlandırılan sürecin bir sonucu olarak insani güvenlik merkezli ortaya çıkmıştır. Zamanın değişen şartları ile birlikte değişime uğrayan güvenlik olgusunda devlet merkezli anlayıştan insan merkezli anlayışa geçmek, gerekli hale gelmiştir (Gough, 2002: 146). Birçok çalışmada insani güvenlik kavramının insanın hayatını etkileyen ve insanların korumak için hayatlarını tehlikeye atmayı göze aldıkları değerlere yönelik tehditler olarak tanımlandığını görmek mümkündür (Persaud, 2018; Owen, 2004; King ve Murray, 2002).

Kimi araştırmacılara göre ise insani güvenlik kavramı; çok geniş, kapsamına birbirinden farklı çözümleri gerektirecek farklı sorunların konabildiği belirsiz bir konsept olarak değerlendirilmiştir (Owens ve Arneil, 1999: 2). Geleneksel yaklaşımın aksine grupların ve bireylerin karşılaştığı askeri olmayan tehditlere odaklanan (Paris, 2001: 96) bu güvenlik olgusunun kavramsallaştırılması Dr. Mahub Ul Haq tarafından yapılmıştır. Dr. Mahub Ul Haq ve ekibi tarafından 1994 yılında Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma raporunda açıklanan insani güvenlik yaklaşımında, insanların gündelik hayatlarına etki edebilecek ve hayat kalitesini düşürebilecek sorunların güvenlik tehdidi olarak kabul edilmesi önerilmiştir. Bu anlamda raporun güvenlik olgusunun anlamını çatışma kaynaklı şiddetten az gelişmişlik ve kalkınma ekseninde genişlettiğini söylemek mümkündür. Bu noktada insani güvenlik kavramının bir anlamda insani kalkınma ile ilintili olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Raporda güvenlik olgusunun kara sınırları güvenliğinden uzaklaşarak insanların güvenliğine odaklanması ve silahlanma ile güvenlik sağlama yerine insani kalkınma ile güvenlik sağlama şeklinde acil olarak değiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (UNDP, 1994: 24). Bu anlamda; açlık, işsizlik, sosyal çatışmalar, hastalıklar, siyasi baskılar ve çevresel tehlikeler tehdit unsurları olarak sıralanmıştır. İnsan merkezli insani güvenlik yaklaşımının devletler tarafından evrensel bir politika olarak belirlenmesi gerektiğini ileri süren rapora göre (Tadjbakhsh, 2007: 9-10), insani güvenliğin yedi temel ögesi bulunmaktadır. Bunlar, (a) ekonomik güvenlik (sabit gelire sahip olunması), (b) gıda güvenliği (temel gıda ihtiyaçlarına erişim), (c) sağlık güvenliği (salgın hastalıklardan korunma), (d) çevresel güvenlik (doğal kaynakların korunması ve çevrenin bozulmasının engellenmesi), (e) kişisel güvenlik (devlet ve/veya devlet dışı aktörlerden gelebilecek fiziki şiddetten korunma), (f) topluluk güvenliği (kimlikli farklılıkların korunması), (g) siyasi güvenlik (temel hak ve özgürlüklerin korunması) şeklinde sıralanmıştır (UNDP, 1994: 24-33).

Bu yedi temel öge çerçevesinde bireylerin güvenliğinin sağlanması ve bu şekilde insani güvenliğin devletler üstü bir konumda, evrensel bir politika olarak uygulamaya konmasını öneren Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma raporuna göre devlet merkezli mücadele ve çatışmalardan çok yukarıda bahsi geçen alanlardaki sorunlar gelecek yıllarda güvenlik tehdidi olarak belirecektir. Thomas ve Tow'a göre (2002: 179) bir sorunun, insani güvenlik kapsamına alınması için devletlerin tekil gücünü ve sınırlarını aşması gerekmektedir. İnsani güvenlik birleştirici bir kavram olarak tüm devletlerin ve insanlığın yararına görünmekte, herkes konsepti desteklemekte, ancak insani güvenliğin sağlanması için ne yapılması gerektiği belirsizliğini korumaktadır. (Paris, 2001: 88). Devletler üstü bir konuma yerleştirilmesi önerilen insani güvenlik yaklaşımına yönelik devletlerarasında çeşitli iş birlikleri geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi 1999 yılında Kanada ve Norveç'in girişimleriyle kurulan, bugün ise on iki ülkenin katılım sağladığı ve hedef olarak insanların haysiyet ve güvenlik içerisinde yaşayabileceği bir dünya oluşturmayı benimsemiş "İnsani Güvenlik Ağı"dır (The Human Security Network). İnsani Güvenlik Ağı'na göre, insani güvenlik küresel güvenliğin sağlanması için önemlidir. İnsani güvenlik ve insani kalkınma ise birbirini destekleyen kavramlardır (Hough, 2008: 15). Bu noktada Soğuk Savaş sonrası liberalizmin hâkim konuma geldiği uluslararası sistem içerisinde devletler kaynaklarını birbirleri ile askeri rekabet için değil kalkınma için kullanabilecek hale gelmiştir.

İnsani güvenlik kavramı akademik çalışmalara konu oldukça ve devletler nezdinde gördüğü ilgi arttıkça uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiştir. 2004 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde "İnsani Güvenlik Birimi" kurulmuş (United Nations Trust Fund for Human Security), 2005 yılında Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen 2005 Dünya Zirvesi'nde ise insani güvenlik kavramı çerçevesinde görüşmeler yapılmış ve sonuç bildirgesinin 143. maddesinde insani güvenlik kavramının Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından tanımlanmasına yönelik istek aşağıdaki ifadelerle ortaya konmuştur;

"İnsanların, yoksulluk ve umutsuzluktan uzak, özgürlük ve haysiyet içinde yaşama hakkını vurguluyoruz. Tüm bireylerin, özellikle savunmasız kişilerin, tüm haklarından yararlanma ve insan potansiyellerini tam olarak geliştirme fırsatını eşit şartlarla korkudan ve yoksulluktan kurtulma hakkına sahip olduklarını kabul ediyoruz. Bu amaçla, Genel Kurul'da insani güvenlik kavramını tartışmaya ve tanımlamaya kendimizi adadık." (BM, 2005) ²

Takip eden yıllarda devam eden çalışmalar sonunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2012 yılında kabul ettiği kararda 2005 yılında gerçekleştirilen Dünya Zirvesi sonuç bildirgesine atıf yapılmış ve insani güvenlik kavramının tanımı aşağıdaki şekilde kabul edilmiştir;

"[...]"

² Yazının çevirisi.

3. *İnsani güvenliğin, Üye Devletlere, halklarının hayatta kalma, geçimlerini ve saygınlığı sağlama noktasında zorlukları belirleme ve bunlarla başa çıkma yollarında yardımcı olacak bir yaklaşım olduğunu kabul eder. Buna dayanarak, insani güvenlik kavramı hakkında ortak bir anlayış aşağıdakileri içerir:*
- (a) *İnsanların özgürlük ve haysiyet içinde, yoksulluk ve umutsuzluktan uzak yaşama hakkı. Tüm bireyler, özellikle savunmasız olanlar, tüm haklarından yararlanma ve potansiyellerini tam anlamıyla geliştirme fırsatıyla korkudan ve yoksulluktan özgür olma hakkına sahiptir;*
  - (b) *İnsani güvenlik, tüm insanların ve tüm toplulukların korunması ve güçlendirilmesi için insan merkezli, kapsayıcı, özgün ve önleme odaklı yanıtlar gerektirir;*
  - (c) *İnsani güvenlik barış, kalkınma ve insan hakları arasındaki ilişkiyi kabul eder ve sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları eşit derecede göz önünde bulundurur;*
  - (d) *İnsani güvenlik kavramı, korunma sorumluluğundan ve uygulanmasından farklıdır;*
  - (e) *İnsani güvenlik tehdit ya da güç ya da zorlayıcı önlemlerin kullanılmasını gerektirmez. İnsani güvenlik devlet güvenliğinin yerini almaz;*
  - (f) *İnsani güvenlik ulusal mülkiyete dayanmaktadır. İnsan güvenliği için siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel koşullar ülkeler arasında ve zaman içinde değişiklik gösterdiğinden, insani güvenlik yerel gerçeklerle uyumlu ulusal çözümleri güçlendirmektedir;*
  - (g) *Hükümetler, vatandaşlarının hayatta kalmasını, geçimini ve saygınlığını sağlamak için birincil rolü ve sorumluluğu elinde tutar. Uluslararası toplumun rolü, mevcut ve yeni ortaya çıkan tehditlere yanıt verme kapasitelerini güçlendirmek için, talepleri üzerine hükümetlere gerekli desteği sağlamaktır. İnsani güvenlik hükümetler, uluslararası ve bölgesel örgütler ve sivil toplum arasında daha fazla iş birliği ve ortaklık gerektirir;*
  - (h) *İnsani güvenlik, devletlerin egemenliğine saygı, toprak bütünlüğü ve yargı yetkisi dahilindeki konularda müdahale etmeme de dahil olmak üzere Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan amaç ve ilkelere uyumlu bir şekilde uygulanmalıdır. İnsani güvenlik, devletler açısından ek yasal yükümlülükler getirmez;*

[...]” (UN, 2012)³

Birleşmiş Milletler tarafından alınan karar ile açıklanan insani güvenlik yaklaşımı böylelikle tüm devletler için harekete geçmeleri gereken bir olgu haline gelmiştir. Soğuk Savaş sırasında başlayan güvenlik olgusunun genişletilmesine, değiştirilmesine yönelik tartışmalar, Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle Kopenhag Okulu'nun yaptığı katkı ile devlet merkezli geleneksel güvenlik anlayışının sorgulanmasını beraberinde getirmiş, buna bağlı olarak da insani güvenlik anlayışı Soğuk Savaş sonrası dönem dinamikleri arasında yerini almıştır. 1983 yılında ortaya konan akademik çalışmalarla başlayan güvenlik olgusunun sorgulanma serüveni aradan geçen zaman içerisinde yaşanan değişimler neticesinde Realist Teori'nin askeri tehdit odaklı anlayışından uzaklaşmıştır. Her ne kadar insani güvenlik anlayışı uluslararası sistemin gündemine 1990lı yıllarda girmiş ve kavramsallaştırılmış olsa da aslında kavramın özü Franklin D. Roosevelt'in 1941 yılında yaptığı konuşmada bulmak mümkündür. Roosevelt (Roosevelt, 1941), Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'ndeki konuşmada bireyler için dört temel özgürlükten bahsetmiştir; konuşma ve ifade özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, yoksulluktan kurtulma özgürlüğü ve korkudan kurtulma özgürlüğü. Görüldüğü gibi 1941 yılında Roosevelt tarafından ortaya konmuş temel dört özgürlük daha sonra genişleyerek insani güvenlik haline gelmiş ve Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde gündemi meşgul etmiştir. Geleneksel güvenlik anlayışından oldukça farklı olan insani güvenlik anlayışının 21. yüzyıl için bir nevi yol haritası olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerin birbirlerine rakip olmaktan vazgeçeceği şeklinde yapılan öngörü boşa çıkmış ve varoluşsal tehditlerin askeri müdahale gerektiren tehditler olabileceği algısının değişmesi kolay olmamıştır (Gül, 2016). Terörist örgütler gibi devlet dışı aktörlerden gelen tehditler, varoluşsal tehdit olarak kabul edilmiş ve askeri müdahale yöntemi tercih edilmiştir. Bu anlamda terör olaylarının güvenikleştirme eylemine konu olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Ancak bu başka bir çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi insani güvenlik kavramı herkesin yararına olarak gözükmektedir. Ancak sayılan yedi temel öğeye yeteri kadar önem verildiğini söylemek mümkün değildir. Terör sorunu gibi askeri yöntemlerle mücadele gerektiren tehditlerin

³ Yazarnın çevirisi.

varlığında, bu yedi temel öğenin göz ardı edilmesi büyük bir sorun olarak görülmemiştir. Ancak 2019 yılının Aralık ayında başlayan COVID-19 salgını ile birlikte bu durum değişmiştir. COVID-19 salgını bir anda devlet dışı aktörlerden gelen ya da gelebilecek tehditleri bile güvenlik gündeminin arka sıralarına iterek küresel boyutta en büyük güvenlik tehdidi haline gelmiştir. Bu noktada terör gibi konuların güvenlikleştirme yoluyla uluslararası gündemi meşgul ettiği uluslararası sistem içerisinde insani güvenliğe yeterli kadar kaynak ayrılmasının ne gibi tehditleri beraberinde getirebileceği ortaya çıkmıştır.

4. SONUÇ

Güvenlik kavramı her dönemde hem devletlerin hem de bireylerin gündemini meşgul eden bir kavram olmuştur. Geleneksel güvenlik yaklaşımında önemli olan ülkenin kara güvenliği, devletin güvende olmasıdır. Güvende olan devletin sınırları içerisinde yaşayan bireylerin başka herhangi bir güvenliğe ihtiyaçları yoktur. Uzun yıllar devletler arası ilişkileri domine eden realist teoride devlete gelebilecek varoluşsal tehdit, ancak başka bir devletten gelecek ve askeri nitelik taşıyacak bu tehditle mücadele yine askeri kaynakların kullanılması ile gerçekleşecektir. Görüldüğü üzere bireylerin herhangi bir güvenlik kaygısının realist teoride yeri bulunmamaktadır. Soğuk Savaş'ın son on yılında devletlerin birbiri ile mücadelesinin azalmaya başlamasıyla güvenlik olgusunun anlamının genişletilmesine yönelik çabalar 1990lı yıllarda artarak sürmüştür. Yeni güvenlik anlayışında tehdit algısının tanımlanması yeniden yapılmış, güvenlik olgusuna gelecek tehdidin sadece devletlerden gelecek askeri tehditler olmayacağı alan yazına girmiştir. Sonraki dönemde insani güvenlik olarak kavramsallaştırılan yaklaşımla birlikte her türlü güvenliği sağlamakla görevli devletin bu pozisyonu korunmuş, ancak tehdit tanımlaması çeşitlenmiştir. Askeri tehdit olasılığı ortadan kaybolmamıştır, ancak yeni güvenlik tehditlerinin varlığı gün yüzüne çıkmıştır. İnsan merkezli olarak insan hayatını etkileyebilecek tüm olayların tehdit olarak kabulüne kadar gidebilecek yeni yaklaşım geleneksel güvenlik yaklaşımı savunucuları tarafından eleştirilse de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından verilen kararlarla göz ardı edilemeyecek bir noktaya taşınmıştır.

İnsani kalkınma ile doğrudan ilintili olan insani güvenlik yaklaşımında devletlerin giriştikleri kalkınma hamleleri ile bireylere yukarıda sayılan yedi temel öğe çerçevesinde güvenlik sunma görevi bulunmaktadır. İnsani güvenlik kapsamında olası tehdit olabilecek olaylar genellikle devletler için varoluşsal tehdit olarak görülmemiştir. Ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, çevresel güvenlik, kişisel güvenlik ve topluluk güvenliği olarak sıralanan yedi güvenliğe yönelik herhangi bir tehdit, geleneksel güvenlik anlayışı içerisinde zaten girmemektedir. Kopenhag Okulu tarafından alan yazına kazandırılan güvenlikleştirme kavramının da uygulandığını söylemek mümkün değildir. Her ne kadar Soğuk Savaş ile uluslararası sistem değişime uğramış olsa da devletlerin askeri olmayan tehditleri varoluşsal tehdit olarak algılamama durumu değişmemiştir. Bu duruma güncel örnek COVID-19 salgını ve devletlerin bu salgın karşısındaki tutumları verilebilir.

2019 yılının Aralık ayında Çin'de başlayan COVID-19, Yeni Koronavirüs Hastalığı, önceleri devletler tarafından ciddi bir hastalık olarak kabul edilmemiştir. Devlet başkanları tarafından sıklıkla sıradan bir grip olarak nitelendirilmiş ve devlet aygıtının alması gereken önlemler dahi siyasetin gündemine girememiştir. 13 Ocak 2020 tarihinde tanı konan hastalık (Sağlık Bakanlığı, 2020) 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak nitelendirilmiştir (World Health Organization, 2020). İnsandan insana kolayca bulaşması ve hızla yayılması sebebiyle pandemi yani küresel salgın hastalık kategorisine yerleştirilen COVID-19, başta sadece bir sağlık problemi olarak görülmüştür. Salgının hızla yayılması, bir anda tüm coğrafi alanlara sıçramasıyla beraber, devletler kendilerini korumak için tedbirler almaya başlamış, seyahat kısıtlamaları, sokağa çıkma kısıtlamaları gibi önlemler hayata geçirilmiştir. Sokağa çıkma ve seyahat kısıtlamalarının etkisi bir anda ekonomik göstergelere yansımış ve başta sağlık problemi olarak sağlık sistemini tehdit eden COVID-19, ekonomik sisteme bir tehdit haline gelmiştir. Bunun üzerine ekonomik kurtarma paketleri devletler tarafından açıklanmış, ancak salgın hastalık durumu hala bir varoluşsal tehdit olarak kabul edilmemiştir.

Haziran 2020 itibarıyla salgının önüne geçilebilmiş değildir. Salgının ekonomik etkisi için küresel bir ekonomik krizden bahsedilmektedir. Sadece ekonomi temelli değerlendirildiğinde sağlık problemi olarak başlayan salgının ekonomik bir sorun haline geldiği gibi bir kaniye varılabilir, ancak geline noktada salgının sadece ekonomik sonuçları değil, toplumsal ve hatta politik sonuçları da olacaktır. Bu anlamda insani güvenlik yaklaşımında sıralanan yedi güvenlik unsurunu tekrar hatırlayacak olursak salgının bu yedi güvenlik unsurunu da etkiler hale geldiğini söylemek mümkündür. Salgının kendisi doğrudan bir *sağlık güvenliği* tehdididir; sokağa çıkma yasağı, işletmelerin geçici olarak kapatılması gibi uygulamaya konulan önlemler sonucunda ortaya çıkan işsizlik, bir *ekonomi güvenliği* tehdidi haline gelmiştir (bknz: Deb vd., 2020); tarım faaliyetlerinde yaşanan duraksamanın gıda

tedarik zincirine yansımaları sebebiyle bir *gıda güvenliğine* dönüşme olasılığı ortaya çıkmıştır (bknz: Laborde vd., 2020); salgın süresince koruma amaçlı kullanıma sokulan maske ve eldiven gibi ürünlerin yüksek miktarda kullanımı ve nasıl atılacaklarına dair belirsizlik, *çevresel güvenlik* için bir tehdit unsuru haline gelmiştir (bknz: El Zowalaty, Young ve Järhult, 2020); salgına hazırlıksız yakalanan devletlerin güvenliğe ayrılan kaynaklarını salgın ile mücadele için sağlık sistemine aktarması halinde doğacak olan boşluktan faydalanabilecek devlet dışı aktörler kendilerine alan bulabilecekler ve bu durum da bireylerin *kişisel güvenliği* için bir tehdit olabilecektir (bknz: Kiesel, 2020); salgınla birlikte insan hareketliliğinin durma noktasına gelmesi ve farklı kimlikler arasındaki etkileşim durumunun dijitalleşmesi, salgın sırasında ve sonrasında yeni toplumsal bölünmelere sebep olabilecek ve *topluluk güvenliğini* tehdit edecek sonuçlar doğurabilecektir (bknz: Walker, Bednarek, Bridgman ve Daellenbach, 2020); salgınla mücadele için devletler tarafından ilan edilen olağanüstü hal uygulamalarının bireylerin toplanma ve gösteri gibi haklarını kısıtlaması, siyasi partilerin seçim mitingleri düzenleyememesi gibi durumlara sebep olmakta ve özellikle salgın sebebiyle seçimlerin ertelenmesi olasılığı *siyasi güvenliğe* karşı tehdit unsurları ortaya çıkarabilecektir (Bknz: Democracy Reporting International, 2020). Çalışmanın sınırlılığı kapsamında belirtilmelidir ki, salgın hastalığın yukarıda sayılan yedi güvenlik unsuruna göre değerlendirilmesi süreç içerisinde yaşananlar neticesinde ön görülen sonuçlarla ilişkilendirilmiştir. Salgın hastalığın bu yedi unsura yönelik gerçek etkisi ancak salgın sonrasında yapılacak akademik çalışmalarla ortaya konulabilecektir. Bu çalışmada COVID-19 örneği; salgın hastalığın sadece bir sağlık tehdidi olmadığını, insani güvenlik kavramı içerisinde yer alan diğer güvenlik çeşitlerini de etkilediğini göstermek için verilmiştir. Nihayetinde geleneksel güvenlik anlayışı, çalışmanın önceki bölümlerinde anlatıldığı gibi tek katmanlı (askeri unsur) iken güvenlik kavramında yaşanan değişimle birlikte ortaya çıkan insani güvenlik kavramı çok katmanlı (yedi unsurlu) durumdadır.

1983 yılında ilk olarak Ullman tarafından hastalıkların güvenlik tehdidi olarak kabul edilmesine yönelik önerme, ilerleyen yıllar içerisinde güvenlik yaklaşımın geçirdiği değişim kapsamındaki yerini korumuştur. 1990lı yıllarda kavramsallaştırılan insani güvenlik içerisinde de var olmasına rağmen devletlerin varoluşsal tehdit olarak görmemesi sebebiyle önem verilmemiş, hazırlık yapılmamıştır. COVID-19 salgınının sadece bir sağlık tehdidi ve problemi olmaktan çıkarak insan hayatının her alanını etkiler hale gelmesi, çalışmanın temel sorunsalı olan insani güvenlik kavramına yeterli önemin verilmemesini ortaya koymaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan insani güvenlik kavramına yeterli önemin verilmemesi sonucunda devletler ve uluslararası sistem, COVID-19 salgınına hazırlıksız yakalanmıştır. Bu anlamda çalışmanın insani güvenliğe yeterli önemin verilmemesinin sonuçları 2020 yılı itibarıyla COVID-19 salgını ile tecrübe edilmektedir.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Akgül Açıkmeşe, S. (2011). Algı mı söylem mi? Kopenhag okulu ve yeni-klasik gerçekçilikte güvenlik tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8(30), 43-73.
- Arslan, İ. ve Karagül, S. (2020). Küresel bir tehdit (COVID-19 salgını) ve değişime yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-36.
- Art, R. (1993). Security. J. Krieger (Ed.), *The Oxford companion to politics of the world* içinde (820-822), Oxford: Oxford University Pres.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası ilişkilerin gerçekçi teorisi: kökeni, kapsamı, kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), 33-60.
- Baldwin, D. A. (1995). Security studies and the end of the cold war. *World Politics*, 48(1), 117-141.
- Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*, 23, 5-26. doi:10.1017/S0260210597000053

- Baylis, J., Smith, S. ve Owens, P. (2008). *The globalization of world politics*. Oxford: Oxford University Press.
- BM. (2005). *2005 World Summit outcome: resolution / adopted by the General Assembly*. Erişim adresi: <https://www.refworld.org/docid/44168a910.html>, (17.05.2020)
- Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Studies*, 19(4), 313-326. doi:10.1017/S0260210500112033
- Booth, K. (1997). Security and self: reflections of a fallen realist. K. Keith ve W. Michael C. (Ed.), *Critical security studies: concepts and cases* içinde (83-120), Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Buzan, B. (1983). *People, states and fear the national security problem in international relations*. Brighton: Wheatsheaf Books.
- Buzan, B. (1997). Rethinking security after the cold war. *Cooperation and Conflict*, 32(1), 5-28. doi:10.1177/0010836797032001001
- Buzan, B. ve Hensen, L. (2012). *The evolution of international security studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., Waever, O. ve De Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Chipman, J. (1992). The future of security studies: beyond grand strategy. *Survival*, 34(1), 109-131. doi:10.1080/00396339208442633
- Deb, P., Furceri, D., Ostry, J. D. ve Tawk, N. (2020). The Economic Effects of COVID-19 Containment Measures. *IMF Working Papers*, 20/158.
- Democracy Reporting International. (2020, 3 Nisan). *Backgrounder: Covid-19 and states of emergency in Europe*. Erişim adresi: https://democracy-reporting.org/dri_publications/backgrounder-covid-19-and-states-of-emergency-in-europe/, (20.09.2020).
- El Zowalaty, M. E., Young, S.G. ve Järhult, J.D. (2020). Environmental impact of the COVID-19 pandemic – a lesson for the future. *Infection Ecology & Epidemiology*, 10(1). doi: 10.1080/20008686.2020.1768023
- Freedman, L. (1998). International security: Changing targets. *Foreign Policy*, 110, 48-63.
- Goldberg D. ve Ollstein, A.M. (2020, 14 Temmuz). *CORONAVIRUS A dangerous new chapter of the outbreak: Every state for itself*. Erişim adresi: <https://www.politico.com/news/2020/07/14/states-look-to-trump-for-a-national-plan-to-fight-coronavirus-361906>, (18.09.2020).
- Gough, M. (2002). Human security: The individual in the security question - the case of Bosnia. *Contemporary Security Policy*, 23(3), 145-191. doi:10.1080/713999755
- Gül, M. (2016). Güvenlikteki kavramsal değişim ve Türkiye'nin güvenlik yaklaşımı ve politikalarına etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 303-320.
- Hough, P. (2008). *Understanding global security*. London: Routledge.
- Huysmans, J. (1998). Revisiting Copenhagen: Or, on the creative development of a security studies agenda in Europe. *European Journal of International Relations*, 4(4), 479-505. doi:10.1177/1063426998004004004
- Kiesel, S. (2020, 5 Haziran). *Violent non-state actors and COVID-19: Challenge or opportunity*. Erişim adresi: <https://pandorareport.org/2020/06/05/violent-non-state-actors-and-covid-19-challenge-or-opportunity>, (19.09.2020).
- King, G. ve Murray, C. J. (2002). Rethinking human security. *Political Science Quarterly*, 116(4), 585-610. doi:10.2307/798222
- Laborde, D., Martin, W., Swinnen, J. ve Vos, R. (2020). COVID-19 risks to global food security. *Science*, 369(6503), 500-502. doi: 10.1126/science.abc4765

- Lynn-Jones, S. ve Miller, S. (1995). *Global dangers: Changing dimensions of international security*. Cambridge: MIT Press.
- Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013). Uluslararası göçlerin bir güvenlik konusuna dönüşümü: Avrupa’da radikal sağ partiler ve göçün güvenleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(39), 105-130.
- McSweeney, B. (1999). *Security, identity and interests: A sociology of international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, B. (2001). The concept of security: Should it be redefined? *The Journal of Strategic Studies*, 24(2), 13-42. doi:10.1080/01402390108565553
- Nye, J. ve Lynn-Jones, S. (1988). International security studies: A report of a conference on the state of the field. *International Security*, 12(4), 5-27. doi:10.2307/2538992
- Oğuzlu, T. (2020, 19 Mart). *Moral and political questions in era of coronavirus*. Erişim adresi: <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/moral-and-political-questions-in-era-of-coronavirus>, (19.09.2020).
- Owen, T. (2004). Human security-conflict, critique and consensus: Colloquium remarks and a proposal for a threshold-based definition. *Security Dialogue*, 35(3), 373-387. doi:10.1177%2F0967010604047555
- Owens, H. ve Arneil, B. (1999). The human security paradigm shift: A new lens on Canadian foreign policy? *Canadian Foreign Policy Journal*, 7(1), 1-12. doi:10.1080/11926422.1999.9673195
- Paris, R. (2001). Human security paradigm shift or hot air? *International Security*, 26(2), 87-102. doi:10.1162/016228801753191141
- Persaud, R. B. (2018). Human security. A. Collins (Ed.), *Contemporary security studies* içinde (139-153), Oxford: Oxford University Press.
- Roosevelt, F. D. (1941, 6 Ocak). *FDR and the four freedoms speech*. Erişim adresi: <https://www.fdrlibrary.org/four-freedoms>, (27.05.2020).
- Sağlık Bakanlığı. (2020). *COVID-19 (yeni koronavirus hastalığı) nedir?* Erişim adresi: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir.html>, (01.06.2020).
- Schweller, R. L. (1996). Neorealism’s status quo bias: What security dilemma? *Security Studies*, 5(3), 90-121. doi:10.1080/09636419608429277
- Smil, V. (2012). *Global Catastrophes and Trends: The Next Fifty Years*. Boston: The MIT Press.
- Tadjbakhsh, S. (2007). Human security in international organizations: blessing or scourge? *Human Security Journal*, 4, 8-16.
- The Human Security Network*. (2020). Erişim adresi: <https://www.austria.org/the-human-security-network>, (14.05.2020).
- Thomas, N. ve Tow, W. T. (2002). The utility of human security: Sovereignty and humanitarian intervention. *Security Dialogue*, 33(2), 177-192. doi:10.1177%2F0967010602033002006
- Türk Dil Durumu. (T.Y.). Güvenlik. *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>, (12.05.2020).
- Ullman, R. H. (1983). Redefining security. *International Security*, 8(1), 129-153. doi:10.2307/2538489
- UN. (2012). *Resolution adopted by the General Assembly on 10 September 2012*. Erişim adresi: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20A/RES/66/290&referer=http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r66_resolutions_table_eng.htm&Lang=E, (18.05.2020).
- UN. (2020). *United Nations Trust Fund for Human Security*. Erişim adresi: <https://www.un.org/humansecurity/human-security-unit/>, (19.05.2020).
- UNDP. (1994). *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*.

- Waeber, O. (1995). Securitization and desecuritization. R. D. Lipschutz (Ed.), *On security* içinde (48-86), New York: Columbia University Press.
- Waeber O. (2008) Peace and security: Two evolving concepts and their changing relationship. Brauch H.G. vd. (Ed.), *Globalization and environmental challenges* içinde (99-111), Berlin: Springer.
- Walker, B., Bednarek, R., Bridgman, T. ve Daellenbach, U. (2020, 4 Mayıs). *Creating new social divides: how coronavirus is reshaping how we see ourselves and the world around us*. Erişim adresi: <https://theconversation.com/creating-new-social-divides-how-coronavirus-is-reshaping-how-we-see-ourselves-and-the-world-around-us-137485>, (19.09.2020).
- Walt, S. M. (1991). The renaissance of security studies. *International Studies Quarterly*, 35(2), 211-239. doi:10.2307/2600471
- Williams, M. C. (2003). Words, images, enemies: Securitization and international politics. *International Studies Quarterly*, 47(4), 511-531.
- Wolfers, A. (1952). National security as an ambiguous symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.
- World Health Organization. (2020). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19*. Erişim adresi: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, (10.06.2020).